

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Siltä osin kuin yhtenäistäminen on mahdollista, erilaiset hakuajat tulisi yhtenäistää. Tällöin rakenteesta voitaisiin saada selkeämpi ja käytännössä toimivampi.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet heikentävät sosiaaliturvan asiakkaan kykyä ennakoida ja hahmottaa sosiaaliturvajärjestelmää, esimerkiksi tilanteessa, jossa jokin etuus katsotaan tuloksi. Sosiaaliturvan toimeenpanevalla viranomaisella käsitteiden yhtenäisyys on hyödyllistä esimerkiksi sosiaaliturvan neuvontaa ja palvelutarpeen kartoittamista koskevissa asiakaskontakteissa.

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

Ehdotuksessa 3 tavoitteena on luoda toimintamalli, joka tukee toimijoiden välisen yhteistyön ja tiedonkulun kehittymistä. Sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön valmistelussa ja toimeenpanossa on kannattavaa pyrkiä mahdollisimman suureen automaatioon tiedonsiirrossa, kuten tulorekisterin ja Kanta-palvelujen kohdalla jo on tehty.

Tietosuojakysymykset tulisi ratkaista kattavasti ja selkeästi erityislain säädännössä, jotta vältetään ongelmilta erityisesti ammattihenkilöiden välisen tiedonkulun ja tiedon yhteisen käytettävyyden osalta. Jos näin ei toimita, vaan tietosuojaa ja peruspalveluiden järjestämisvelvollisuutta koskevat ristipaineet jäävät lainsäädännössä rankaisematta, yhtenäisten järjestelmien, toimintamallien ja asiointipalveluiden luominen on vaikeaa, ellei mahdotonta.

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

Ehdotus 4 sisältää toimenpiteitä asiakkaiden tarpeisiin perustuvaan digitalisaation strategiaan sisältäen sähköisen asioinnin, viranomaisten välisen tietojenvaihdon ja kansallisen tietopohjan kehittämisen. Ehdotuksessa tulee ottaa huomioon digitalisaation kehittämisen vaatima aika, asiakkaiden mahdollisuudet käyttää digitaalisia palveluja riippumatta esimerkiksi osaamisesta tai tulotasosta ja asiakkaiden opastus digitaalisten palvelujen käyttöön.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7) 3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

Työkyvyn ja työkyvyttömyyden etuuksissa on huomattavan paljon erilaisia määräaikoja ja siirtymisiä etuudelta toiselle, jolloin etuuksia saavien henkilöiden ja palvelujärjestelmän toimijoiden huomio kiinnittyy määräaikoihin ja varsinainen työkyvyn selvittely ja työ- ja toimintakyvyn selvittely jää toissijaiseksi.

Työkyvyttömyyden käsite tulisi määritellä yhtenäisesti eri etuusjärjestelmissä. Työkyvyttömyys tarkoittaa sairauserusteisesta rajoitetta tai estettä tehdä työtä.

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Lainsäädännön tulisi olla toimintakyvyn parantamiseen yksilötasolla kannustava ja motivoiva tekijä. Palveluihin tulisi ohjata oikea-aikaisesti ja nykyistä tehokkaammin ja samalla kannustaa oma-aloitteiseen hakeutumiseen palveluihin. Palveluilla tulisi olla pikemminkin aktiivinen kuin passiivinen vaikutus.

Etuuksilla ja niiden myötä turvatulla toimeentulolla on myönteistä vaikutusta lääkinnällisen kuntoutuksen edistymiseen.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

Ehdotetun arvioinnin tulisi koskea asiakkaan mahdollisuuksia saada yksilöllistä asiakaspalvelua, palvelutarpeen kartoitusta ja tilanteen arviointia yhdessä asiakkaan kanssa. Lisäksi ehdotetun arvioinnin tulisi sisältää erilaisia kuntoutuspalveluita, esimerkiksi sosiaalista kuntoutusta ja lääkinnällistä kuntoutusta.

Ehdotus 7 pitää sisällään velvoittavuuden osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin silloin, kun kyseessä on työkykyyn tai työkyvyttömyyteen liittyvä etuus. Linjaus olisi kontroversaali. Veloitteisiin on syytä suhtautua kriittisesti ja ne edellyttävät myös oikeudellista arviointia. Veloitteita tärkeämpää on keskittyä itse järjestelmän toimivuuteen eli siihen, että ihmiselle pystytään tarjoamaan oikea-aikaisesti tarpeenmukaisia palveluita alentuneen työ- ja toimintakyvyn palauttamiseksi.

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)
4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Hoitoon pääsyn ongelmat heijastuvat työmarkkinoille pääsemiseen, mikäli henkilö ei saa hoitoa työmarkkinakykyisyyttä rajoittaviin terveydellisiin ongelmiinsa. Hoitoon pääsyä tulisi sujuvoittaa ja tehostaa lainsäädännöllisin keinoin ja terveydenhuoltoa resursoimalla.

Ehdotuksen selvityksen tulisi koskea pitkällä perhevapailla olemisen vaikutusta työmarkkinoille pääsyyn tai palaamiseen sekä tilanteita, jolloin henkilö ei ole saanut oman alansa työkokemusta valmistumisensa jälkeen. Selvityksessä tulisi selvittää, kuinka sujuvoitettaisiin työelämään palaamista pitkäaikaisen työttömyyden jälkeen.

Työttömyysturva ei tunnista osittaista ja rajallista työkykyä. Kaikilla työttömyysturvalle joutuneilla ihmisillä on joustamaton kokoaikatyön vaatimus, vaikka heidän työ- ja toimintakykynsä ei millään tavalla mahdollistaisi kokoaikatyötä.

Lisäksi painotetaan, että komitean ehdotuksen 8 mukaista työtä tulee määrätietoisesti edistää. Yrittäjien ja laajan itsensä työllistäjien joukon kuten taiteilijoiden ja alustataloudessa työskentelevien osalta sosiaaliturvajärjestelmässä on merkittäviä aukkoja. Näiden ryhmien osalta tulee helpottaa työ-, ja yrittäjyystulojen sekä sosiaaliturvan ja apurahojen yhteensovittamista esimerkiksi ottamalla käyttöön yhdistelmävakuutus.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)
5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Etuusjärjestelmän tulee huomioida erityyppiset koulutukset, yrittäjät, lyhyissä määräaikaissa työsuhteissa olevat, alhaisen koulutus- ja osaamistason omaavat ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien yksilölliset tilanteet.

Kynnys käyttää etuusjärjestelmän palveluita tulee olla matalalla. Etuusjärjestelmän tulee mahdollistaa kouluttautuminen ilman etuuksien menetystä.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Etuus- ja palvelujärjestelmiä tulisi yksinkertaistaa. Perustoimeentulotuen saamisen edellytyksenä tulisi olla tietyn ajanjakson jälkeen hakijan osallistuminen palvelutarpeen arviointiin sosiaalihuollossa. Nuorilla tulisi olla tukihenkilö. Koulujen opinto-ohjausta tulisi kehittää. Kouluissa tulisi opettaa enemmän yhteiskunnallisia asioita ja kertoa yhteiskunnan järjestelmistä ja palveluista.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Opiskelun tulisi olla mahdollista ilman sivutoimista työskentelyä opintotukikuukausien aikana.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Valmistelussa tulisi arvioida nykyisen universaalien tasajärjestelmän lisäksi järjestelmää, jossa huomioidaan perheiden erilaiset tarpeet lapsilisälle sekä perheiden erilainen varallisuus sekä tulotaso. Mahdolliset järjestelmän peruseriaatteeseen kohdistuvat muutosehdotukset tulisi perustella erityisen kattavasti ja huolellisesti.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Lapsen etu on lastenhoidon tukien järjestelmän lähtökohta. Lapsen etu tulee arvioida yksittäistapauksittain eikä sitä voi yleistää koskemaan kaikkia tilanteita samalla tavoin.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Vanhempien elatusvastuuta säännellään laissa lapsen elatuksesta. Elatuslakia tulisi tarkastella kokonaisuudessaan ja uudistus tulisi saada hallitusohjelmaan. Vuoroasumisen osalta on juuri lausuttu ohjeluonnoksesta. Elatuslaissa on tunnistettu yksittäisiä muutostarpeita muun muassa se, että sosiaalilautakunnalla / hyvinvointialueella tulee olla kanneoikeus lapsen elatusta koskevissa asioissa. Tämä liittyy kunnan kustannuksella sijoitettujen lasten elatusavun vahvistamiseen. Elatuslain ohella elatustukilakia tulee tarkastella ja erityisesti elatustuen myöntämisperusteet tulisi pohtia.

Etuuksia on pohdittu vuoroasumistilanteessa, mutta myös esim. laajan tapaamisoikeuden toteuttamisessa on samoja tarpeita. Molemmilla vanhemmilla tulee tuolloinkin olla lapsen luonapitoon sopiva ja riittävän kokoinen asunto. Erityisesti asumistuen maksaminen lapsen molemmille vanhemmille silloin, kun lasta tavataan laajalla tapaamisoikeudella, olisi perusteltua.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämisessä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Asumismenojen kokonaisarviointi on tarpeellinen toimenpide. Asumismenojen korvaamisessa tulisi huomioida moninaistuvat asumistilanteet ja ruokakuntakäsittelyn täsmennys. Pääkaupunkiseudun erityispiirteistä tulisi huomioida Helsingin korkeat asumis- ja elinkustannukset ja toisaalta asunnottomien määrä. Asunnottomuuden perinteisinä syinä ovat olleet Helsingin kasvu ja työvoiman tarve samanaikaisen asuntopulan takia.

Helsingin asumiskustannusten ollessa muuta Suomea huomattavasti korkeammat, on yleinen asumistuki kaupunkilaisten toimeentulon näkökulmasta keskeinen tukimuoto, jonka leikkaaminen johtaisi monen helsinkiläisen arjen merkittävään heikentymiseen. Yhtenä asumistuesta hyötynään ryhmänä on mainittava opiskelijat, joiden toimeentulo on pääkaupungissa asumiskustannusten vuoksi keskimäärin haasteellisempaa kuin muualla Suomessa, mistä johtuen yleinen asumistuki on helsinkiläisopiskelijoille huomattavan tärkeä tuki.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)

8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Toimeentulotuen asiakkuuteen päätyminen syitä tulee selvittää ja arvioida palvelujärjestelmää tältä osin.

Toimeentulotukijärjestelmään tulee lisätä mahdollisuuksia hakeutua työelämään ja työhön siten, että tämän seuraukset tuen saamiseen ovat ennakoitavissa.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Perustoimeentulotuen saamisen edellytyksenä tulisi olla tietyn ajanjakson jälkeen hakijan osallistuminen palvelutarpeen arviointiin sosiaalihuollossa.

Tulisi pyrkiä kuntouttamaan ja toisaalta aktivoimaan pitkäaikaisen toimeentulotuen asiakkaita työnhakuun ja ottamaan vastaan työtä. Työnteon tulisi olla kannattavaa. Osallistuminen tulisi pyrkiä mahdollistamaan yhdenvertaisesti ja huomioida esimerkiksi vammaisten henkilöiden työnhakuun liittyvät erityistarpeet ja ehkäistä ennakkoluuloja, joita kohdistuu erityisesti vammaisiin henkilöihin työnhakijoina.

Pitkäaikaisen ja viimesijaisen toimeentuloturvan varassa elävien ihmisten tilanteissa ja sosiaaliturvan tarpeen taustalla korostuvat usein ihmisten terveysongelmat.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)

9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Komitean mietinnössä ehdotetaan työ- ja toimintakyvyn sähköisen itsearvioinnin välineen kehittämistä. Erilaiset digitaaliset asiakkaiden itsearvioinnin palvelut ja muut digitaaliset ratkaisut ovat kannatettavia.

Tulisi varmistaa hoitoon ja palveluun pääsy ajoissa ja ratkaista hoitoon ja palveluun pääsyyn liittyvät ongelmat. Terveydenhuollon ja sosiaalihuollon yhteistyötä tulisi parantaa. Perustason terveydenhuollossa tulisi huomioida mielenterveyspalvelut.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessa A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä? C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

A) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?

Ei ole perusteita antaa hyvinvointialueille (ml. Helsinki) uusia lakisääteisiä veloitteita, koska sote-rahoitusjärjestelmän mukainen valtionrahoitus ei mahdollista edes nykyisten tehtävien hoitamista nykyveloitteiden mukaisesti. Monialaista asiakassuunnitelmaa koskevan säätelyn tulisi siksi olla mahdollistavaa, ei velvoittavaa.

Tiedonkulun mahdollistaminen tulisi ottaa huomioon lainsäädännössä, jotta tietojen käyttö monialaisessa yhteistyössä olisi sujuvaa ja palvelua tehostavaa.

B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?

Työkyky- ja kuntoutuspalveluista tulisi säätää yhdessä laissa, esimerkiksi terveydenhuoltolaissa.

C) vastuutyöntekijämallia eniten tukea tarvitseville?

Helsingin vastaus vastuutyöntekijämalliin on kohdassa 9.3.

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämiseksi?

Helsingin vastaus Komitean ehdotukseen 23.

Yleistä Helsingin mallista

Helsingin toimintaympäristön muuttuessa on sosiaali- ja terveystalouden toimintamalleissa huomioitu aiempaa suurempi palvelujen kehittämisen tarve; huoltosuhte heikkenee, vanhusten määrä kasvaa ja terveys- ja hyvinvointierot kasvavat samalla kun kaupungin talous heikkenee.

Nykyinen siilomainen palvelujen tuottamismalli pirstaloi paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden palvelut ja heikentää saatavuutta, vaikuttavuutta ja tuottavuutta.

Esimeriksi terveys- ja hyvinvointikeskuksissa on vuodesta 2016 alkaen siirrytty siilomaisesta, toimintojen ja professioiden mukaan yksin työtä tekevästä toimintamallista uuteen työtapaan, jossa tulokulmana on asiakkaan kokonaisuuden hahmottaminen, palvelujen koordinointi ja proaktiivinen työote. Asiakkailta on ollut mahdollisuus saada itselleen sote-palvelujen kokonaisuutta koordinoiva yhteyshenkilö/vastuuhenkilö ("vastuutyöntekijä") palvelusta, jossa hänellä on suurin palvelutarve.

Yhteyshenkilön/vastuuhenkilön tehtävät ja rooli

Yhteyshenkilön/vastuuhenkilön tehtävissä keskeistä on asiakkaiden palvelujen jatkuvuuden ja saumattomuuden turvaaminen yhteistyössä ja moniammatillisesti muiden asiakkaan tarvitsevien palvelujen kanssa. Helsingin terveys- ja hyvinvointikeskuksissa yhteyshenkilöllä/vastuuhenkilöllä on kaksi tehtävää: 1. asiakkaan palvelutarpeen kokonaiskuvan kartoittaminen yhdessä asiakkaan kanssa ja tarpeenmukaisen palvelukokonaisuuden koordinointi. 2. asiakkaan palvelutarpeen

mukaisten vastuuhenkilön oman substanssiosaamisen kuuluvien palvelujen tuottaminen.

Yhteyshenkilön/vastuuhenkilön rooli on palvelutarvetta ennakoiva, jossa painottavat ammattilaisen käynnistämät kontaktit, asiakkaan muutosta orientoiva toiminta ja tulevaisuuteen painottunut suunnitelmallisuus. Ennakoivassa työotteessa ammattilainen on sovitusti yhteydessä asiakkaaseen luoden turvallisuuden tunnetta ja kannustaen tavoitteensaavuttamiseen. Asiakaan elämänhallintaa tukemalla odotuksena on, että sote-palvelutarve ja kontaktit vähenevät.

Terveys- ja hyvinvointikeskuksissa toimiva malli, jossa asiakkaalle nimetään yhteyshenkilön/vastuuhenkilön on yhdennäköinen kuin se malli, jonka Kuntoutuksen uudistamiskomitea loppuraportissaan ehdottaa. Helsingissä työskentelyn mahdollistaminen on vaatinut vuosia kestäneen palvelujen uudistamisen sekä resursoinnin, ja siitäkään huolimatta malli ei ole ihanteellisesti jalkautunut. Mallin toteutuminen vaatii työtapojen ja johtamisen muuttamista siilomaisesta monialaiseen saumattomaan yhteistyöhön. Yhteistyö vaatii rakenteita esimerkiksi sen osalta, miten esihenkilöt eri palveluissa tekevät yhteistyötä ja johtavat samoilla periaatteilla. Se vaatii selkeitä ohjauksia ja kuvauksia, miten ammattilaiset tekevät yhteistyötä keskenään rekisterirajan yli ja asiakkaiden oikeudet

huomioiden.

Helsingissä terveys- ja hyvinvointikeskuksissa on yhteyshenkilön/ vastuuhenkilön toimintaa tukenut verkostomainen yhteistyörakenne kaikilla organisaation tahoilla. Eriyisen tärkeää on ammattilaisten tukeminen käytännön tasolla. Helsingissä tätä ovat tukeneet kehitetty konsultaatiomalli ja paljon

palvelua tarvitsevien tuen kuvattu ydinprosessi ja sen edistämiseksi perustetut asiantuntijaverkostot. Hyödylliseksi on nähty esimerkiksi niin sanotut muutosagentit, jotka omaksuvat pitkäjänteisen verkostotyöskentelyn myötä uudet työtavat huolellisesti ja auttavat juurruttamaan ne omalle työryhmälle esihenkilön tuella.

Erityiseksi haasteeksi voidaan lukea lainsäädäntö, joka ei mahdollista ketterää yhteistyötä yli palvelurajojen. Myös yhteyshenkilön/vastuuhenkilön merkitseminen tietojärjestelmään sekä koordinointia helpottavan kirjaamisen tulisi mahdollistua tietojärjestelmässä. Näiden kaikkien asioiden kehittäminen vaativat resurssia ja rahaa.

Huomioitavaa vastuutyöntekijä-mallin valmistelussa:

Vastuutyöntekijän rooli on tukea hoidon/palvelun jatkuvuutta asiakkaan palvelutarpeiden mukaan

palveluja yhteen sovittamalla

palvelujen kokonaisuutta koordinoimalla

tuottaa oman osaamisalueensa palvelut

Vastuutyöntekijä kannattaa nimetä asiakkaalle siitä palvelusta, missä asiakkaalla on suurin palvelutarve ja muutenkin tiheämmät palvelukontaktit.

Ehdotukset ohjeistukseen, miten toimia käytännössä vastuutyöntekijämallissa. Sisältäen esimerkiksi:

miten segmentoidaan (miten / millä kriteereillä on vastuutyöntekijää tarvitseva asiakas),

miten nämä asiakkaat ohjautuvat asiakasprosessissa vastuutyöntekijälle,

miten kirjataan asiakastieto-/potilastietojärjestelmään asiakkaan kuuluminen vastuutyöntekijää tarvitsevien segmenttiin.

minne merkitään tieto asiakkaan vastuutyöntekijästä, jotta tieto muidenkin ammattilaisten tiedossa.

minne merkitään tieto asiakkaan palvelukokonaisuuden toteuttamiseen osallistuvista muista eri palveluiden ammattilaisista, jotka yhdessä vastuutyöntekijän kanssa muodostavat verkoston/tiimin asiakkaan ympärille

miten konsultoidaan muita ammattilaisia/yhteistyökumppaneita palvelurajojen yli koordinaatiotehtävää toteuttaessaan (selkeät konsultaatiomallit ja verkostoitumismahdollisuudet)

miten ja minne kirjataan koordinaation tueksi yhteenveto asiakkaan palvelutarpeista ja palveluista ja miten tieto tavoittaa muita asiakkaan palvelukokonaisuuteen osallistuvia ammattilaisia (juridiset näkökulmat huomioiden)

minkälaisia suostumuksia pitää juridisesta näkökulmasta pyytää asiakkaalta monialaisen yhteistyön mahdollistamiseksi ja miten nämä suostumukset käytännössä pyydetään ja arkistoidaan.

Vastuutyöntekijämallin toiminnassa huomioitavia seikkoja

Ohjeistuksen jalkautus ja toimintamallin opettelu sekä tutuksi tekeminen vaatii hyvää suunnittelua ja resursointia.

Vastuutyöntekijänä toimivalle annettava mahdollisuus allokoida tälle tehtävälle tarvittava työaika.

Asiakkaalla pitää olla mahdollisuus olla suoraan yhteydessä vastuutyöntekijäänsä.

Vastuutyöntekijän pitää hahmottaa, mitkä palvelut olemassa sosiaali- ja terveystoimen ja pelastuslaitoksen organisaatiossa ja muilla sidosryhmillä, jotta pystyy ohjaamaan ja koordinoimaan palvelukokonaisuutta. Tämä tarkoittaa, että sosiaali-, terveys- ja pelastuslaitosorganisaation palvelut pitää tehdä organisaation ammattilaisille paremmin tutuksi.

Vastuutyöntekijä-mallia pitää kehittää henkilöstöä ja asiakkaita (kokemusasiantuntijoita) osallistaen.

Vastuutyöntekijä-mallin toimivuuden arvioivien mittareiden luominen, niiden seuranta ja mallin jatkokehittäminen mittaritulosten perusteella. Mittareiden tulisi mitata myös vaikuttavuutta eikä pelkästään suoritemittareita.

Johtaminen pitää olla aktiivisesti vastuutyöntekijämallia tukevaa ja pitää mahdollistaa tämän toteutumisen arjessa.

Lainsäädännön uudistustarpeet

Lainsäädännön pitäisi mahdollistaa tiedon kulku terveydenhuollon ja sosiaalihuollon rekistereiden välillä nykyistä helpommin, jotta vastuutyöntekijä pystyisi toteuttamaan koordinaatiotehtävänsä sujuvasti. Nykyinen tarpeettoman tiukka tietosuojalainsäädäntö estää, että olisi yksi ammattilainen (sosiaali- ja terveystoimen yhteyshenkilö) koordinoimassa asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen kokonaisuutta.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Komitea toteaa, että kannustinloukuista ei kokonaan päästä eroon, mikäli halutaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion tasoinen toimeentulo työttömille, mutta siihen voidaan vaikuttaa, missä kohdassa kannustinloukut sijaitsevat. Byrokratialoukkujen osalta komitea toteaa, että sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen voi purkaa myös byrokratialoukkuja. Ehdotukset 26 ja 27 ovat kannatettavia. Byrokratialoukkujen purkaminen vähentää kustannuksia.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

Ehdotukset 28, 29 ja 30 ovat kannatettavia.

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä hyötynä järjestelmän yksinkertaistaminen ja toisaalta haasteena uudistukseen liittyvät kustannusvaikutukset ja muut resurssitarpeet.

Haasteena voi olla, että nykyisten, erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asema heikkenee, jos ihmisten yksilöllisiä tilanteita ei oteta huomioon.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

A) etuuksien ehtojen osalta?

Etuuksien ehtojen tulee olla läpinäkyviä ja ymmärrettäviä.

B) toimeenpanon osalta?

Toimeenpanoon ei saa liittyä hidasteita tai esteitä.

13. Ehdotusten priorisointi13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

Lainsäädännön selkeyttäminen on ensisijainen toimenpide, koska kysymys on lakisäätteisistä palveluista ja etuuksista.

Vastuutyöntekijämallia sekä sosiaali- ja terveystoimen palvelujen yhteensovittamista tulisi edistää ja tiedon mahdollisimman laaja yhteiskäyttö varmistaa.

Työllistymiseen tähtäviä palveluja tulisi edistää.

14. Julkisen talouden kestävyys14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko

sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Lainsäädännön selkeyttäminen on ensisijainen toimenpide, koska kysymys on lakisääteisistä palveluista ja etuuksista.

Vastuutyöntekijämallia sekä sosiaali- ja terveystoimen palvelujen yhteensovittamista tulisi edistää ja tiedon mahdollisimman laaja yhteiskäyttö varmistaa.

Työllistymiseen tähtäviä palveluja tulisi edistää.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle **15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa** **6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?**

Sosiaaliturvajärjestelmää tulisi kehittää niin, että yksilön ei tarvitse turvautua viimesijaiseen sosiaaliturvaan vaan hänellä olisi käytettävissä muita aktiivisempia mahdollisuuksia järjestää elämäänsä ja toimeentuloaan. Oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino, yhteisvastuu ja yhdenvertaisuus tulisi toteuttaa tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmässä jokaiselle kuuluvana perusoikeutena ja pyrkiä tasaamaan sosiaaliset riskit oikeudenmukaisella, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

Palvelujen ja etuuksien saajana on aina ihminen, joten kehittämisen tulee olla asiakaslähtöistä.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Uudistuksella tulisi turvata palveluiden jatkuvuus asiakaslähtöisesti ja oikeudenmukaisesti.

Sosiaaliturvauudistuksen vaikutusten arviointiin tulee kiinnittää huomiota.

Sosiaaliturvan lainsäädännössä tulee sovittaa joustavasti eri lähteistä tulevat eläkkeet mahdollisiin työ- tai yrittäjätuloihin, etteivät nämä aseta esteitä työllistymiselle.

Valmistelussa tulee kiinnittää huomiota yhdenvertaiseen kohtelun toteutumiseen määriteltäessä sairauspäivärahojen ja työkyvyttömyyseläkkeen kriteereitä. Työkyvyttömyyseläkkeiden ja kuntoutustuen hylkäykset ovat kasvaneet. Hakijoita tulisi kohdella yhdenvertaisesti vammasta tai sairaudesta riippumatta, ja päätöskriteereiden tulee olla avoimet ja asiakkaiden arvioitavissa. Etuuksien hakuprosessia tulee selkiyttää siten, että perusteettomia hylkäyksiltä vältytään.

Ihatsu Jan

Helsingin kaupunki, Kaupunginkanslia - Kaupunginhallitus, annettu
kokouksessa 22.5.2023.